

PRZEBACZYĆ (95) *vb pf*

e jasne; w *inf* -bã- (3) *LubPs*, *RejZwierc* (2), -ba- (2) *Strum*, *Oczko*. ◇ W *imp* -bacz *HistLan* (2), -bącz (1) *KlonKr*. ◇ W pozostałych formach -bã- (79), -ba- (2) *KlerWes*, *MurzHist*.

inf przebaczyć (5). ◇ *fut* 1 *sg* przebaczę (1) [zapis: -e]. ◇ 2 *sg* przebaczysz (7). ◇ 3 *sg* przebaczy (25). ◇ *praet* 1 *sg m* -m przebaczył (1). ◇ 2 *sg m* -ś, -eś przebaczył (10). *f* -ś przebaczyła (1). ◇ 3 *sg m* przebaczył (22), przebacz(e)ł (1) *Calep*. ◇ 3 *pl m pers* przebaczyli (3). ◇ *plusq* 1 *sg m* -em był przebaczył (1). ◇ *imp* 2 *sg* przebacz (3). ◇ 3 *sg* niech przebaczy (1). ◇ *con* 2 *sg m* byś przebaczył (1) *HistLan*, by przebaczył (1) *Strum*. ◇ 1 *pl m pers* bychmy przebaczyli (1). ◇ 3 *pl m pers* by przebaczyli (1). ◇ *con praet* 3 *sg m* przebaczyłby był (1) *BiałKat*, by był przebaczył (1) *KochMuza*. ◇ *impers fut* 3 *sg* przebaczy się (1). ◇ *praet* przebacz(o)no (2). ◇ *part praet act* przebaczywszy (5).

Sł stp notuje, Cn s.v. nie (negans particula), Linde także XVII w.

1. Zapomnieć, pominąć, zlekceważyć, zaniedbać (71): Iżem ją Bog a nie dzieczie A zaż ya miewam prziftawj Kiedy/ czynię moye [praw] [...] Strefktacz fkaracz kogo racze Ać czaem długo przebacze Nigdyz pomfta nievcziecze Choczia fye jey kez odwlicze *RejKup* aa3.

przebaczyć kogo, czego (9): Mamy my Swiete Doctory Wktorych tak yeft rozum spory Iż wlfytkego poprawili Cze go yni przebaczilj *RejKup* x3v; tak vpadli/ iako fynowie ktorzy oicowfkiego napominania przebaczyli abo się iako vniesli a oicowfkiem fkaraniem mogą być naprawięni. *MurzHist* L2v; obległ [książę Selewus] mácochę/ ktora fie mu pod flubowaniem iego obyczáynego zachowania dáła/ wżák potym przebaczył tego/ dał zábić cnotliwą panią Berenicen [tj. macochę] *BielKron* 128; *BiałKat* 53v; Bo iákoby czego przebaczył ná skłádaniu álbo ná przyłożeniu/ tedy iuz wżyftko pomylił *Strum* Cv; *KochPs* 14, 66; Iuz tego przebacz. Bo w Węgrzech walkami Zábáwion będąc: nie mógł bydz z Lechámi. *KlonKr* E2v; *PowodPr* 79. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

przebaczyć co (3): A iuz fnadz miły pánie choć przebaczywłfy godność náłfę pomni wżdy ná błogofławione ymię twoie *RejPs* 119; czyni ná podobnych mieyfćach znáki/ y łokcie pokárbuy álbo popiż/ iákoć wiele łokci wagá vkazála/ iż kiedyc fye kędy co zmyli álbo przebaczy/ tedy fye będzie nie dáleko wrócić do ónego znáku z wagą. *Strum* Cv; iełli niżey álbo wyżey [niż poprzednio] vkázuie [waga]/ tedy Bláfzká źle odcérklowána/ ábo ówi co fznur trzimaia/ co vchylili/ álboś téz łam co ná fkládaniu przebaczył/ alboś nie dowazył. *Strum* C2.

przebaczyć kogo, czego a. kogo, co [w tym: po przeczeniu (54)] (57): Y inłfych iey [królewny Izabeli] fioftr miłych pan bog nieprzebaczy Ze krolá y krolewą wnich poćiełfyc raczy *KlerWes* A2; Błogofławyonyłz to Pan moy co mnye nye przebaczył/ A głos wyerney proźby moyey łam włfyłzeć raczył *LubPs* G3v; Otuchá dobra iáko Pan záwždy wyernego/ choć w vboftwie/ nie przebaczy. *LubPs* Iv *marg*, E4, Fv, H2, I, K2 (15); Rzekł Pan Bog do Moizéfzá: Nieprzyiaciele was przebaczyli y zdrádzili Mádiánitowie/ biycie ie á pomśćicie fie fwoiey bráciey. *BielKron* 43; *RejPos* Ooo5v; *HistLan* F5v; *RejZwierc* A4v, [28²]; A iż tá áffectia przychodzi w vdy á w koláná nabárziéy/ nietylko mieyfca fkurczoné máżąc/ ále téz y krzyża od którego thé żéły pochodzą/ nie przebaczyć *Oczko* 33; Błogofławion bądź pánie/ [...] Iáciem iuz był bez máłá zwątpił w łáfce twoiéy/ Aleś ty nie przebaczył przedsię fkárgi moiéy. *KochPs* 43, 14, 24 [2 r.], 38, 159; *MWilkHist* G3; By mi był nie zoftáwił oyćiec nic po łobie/ Albo żebym nie vmiał przeftáć ná chudobie: Iednák by mię

Myśzkowłki Piotr był nie przebaczył/ Który fwą hoyną ręką podeprzyć mię raczył. *KochMuza* 28; Imę fye przypátrować/ bych rychlę obaczył: Y fnum iuż tam zaniechał: zgołam go przebaczył. *PudlFr* 66; Pośrzod piecá z ANioły chodzili [młodzieńcy]/ Wfzechmocność thwoię wielbili/ żeś przez dziw okazać raczył/ iákoś Sług fwych nie przebaczył. *ArtKanc* I18v, B19v, H18v, L3, L13, L19v; *KołąkSzczęśl* B2v; Bo Bog widząc niewdzięcznego/ Láłki fwoiey niegodnego. Wfzyftko mi to odiać raczył/ Leć mię ielzche nie przebaczył. *CzahTr* H3v, H3v, H4; [SeklStudent b3v; *ListyPol* II 1548/58; Abychmy podług rofkazania pana Chriřtuřowego do Sacramentu fzly [...]. A ořobliwie gdy kto fpobudzenia řfatańkiego/ Chriřtuřa i řłowa iego przebaczywfły/ zonego przepamiętania zgrzeřfy *UřKořciel* 68v; Páweł řwięty niezákázował małżeńftwá wolnym ludźiom/ owfzem mówił: Kto fye niemoże wftrzymać/ niechay fye ożeni: á wfzákże pożytków nie przebaczył czyřtořci *BiałPos* 195 (*Linde*); *RybWierszeŻałob* B4v]. Cf *przebaczyć kogo (po przeczeniu) czym; kogo (po przeczeniu) na czym; kogo (po przeczeniu) w czym* [= w jakich okolicznościach]; *kog o (po przeczeniu) w czym* [= pod wzgłędem czego].

przebaczyć kogo (G a. A) (po przeczeniu) czym (4): Nyewyernikow fwą pomřtą teźci nye przebaczy [Pan]/ Wfłytki ich wfřeteczeńřtwá řrodze im zápłaci *LubPs* K2, E4, K2v; *RejZwierc* A4v; [Gdysmy tam Jarosza Koryckiego koniuszego naszego dla opatrzenia niektorych koni i řlad naszych, pořłali, niechcielismy zapomniec, abysmy podle obyczaju zwykłej łaski naszej was pisanim naszym przebaczyć mieli *ListyPol* II 1548/58].

przebaczyć kogo (G a. A) (po przeczeniu) na czym (1): (*nagł*) Do zacnie Vrodzonego Mikołáiá Reyá z Nagłowic dziedzicá. (–) Z Wyřkořci nawyfřřzey Pan řtworzyciel zyemie/ Z łáłki fwoiey obřitey wfřczyřci wiele. A iřcie cie ni ná czym przebaczyć nie raczył/ Co przyřtoi mądreму/ tobie teź dáć raczył. *RejZwierc* 266.

przebaczyć kogo (G a. A) w czym [= w jakich okolicznościach] (16): *KlerWes* A; Abowym ty moy Pánye zmiřować řie raczyřz/ A w káżdym zámutku mym ty mnye nye przebaczyřz *LubPs* L3; choć iuż zdamy řie w náwiedzeniu páńřkim od Páná fwe⁸⁰ opuřzczonymi/ á wfzákóž yednáł nas Pan w thych boleřciách duřnych y cieľřnych nie przebaczy *LubPs* Y5 marg, F3, I marg, L2v, N6v, Ov (10); Aż zářię Pan Bog poda kiedy tákiey drogi/ Ze ielzche k chwale iego człowieczek vbogi/ Będę mogł być potárgnion zá przeyrzeniem iego/ W czym mnie on nie przebaczy řłužeczki řwoiego. *HistLan* F5v; *RejZwierc* 266v; *KochPs* 44; *ArtKanc* D10v, Q6.

przebaczyć kogo (G a. A) (po przeczeniu) w czym [= pod wzgłędem czego] (2): (*nagł*) Ná zacny y řtárożytny Kleynot Iáľnie wielmoźnego páná/ páná Mikołáyá Mieleckiego W.P. (–) MOże káždy rozumieć po iednym Kleynocie/ Ze záfřze cnotliwego rownáią ku cnocie. Y tego cnego Páná w thym nie przebacřono/ Ze mu zá Herb táł męźne zwirzę przyłáczono. *PaprPan* A2v; Wtenże řpořob czyniąć dzięki/ Po Wiečerzy z řwey ręki/ Kielich z Winem im dáć raczył [Pan Jezus apostołom]/ Y wtym ich nie przebaczył *RybGęřli* B4v.

[*cum inf*: kogo ná to Pan powołać raczy, pewnej pomocy z nieba dodać nie przebaczy *OřwinPis* 67; Coreczkę zátym Pan Bog im dáć raczył/ Záš ich poćielzyć w řmętku nie przebaczył. *RybWierszeŻałob* B2.]

*Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (1); iż (1), aby (1)] (2): [czart] poduŕzcza rozmaíte Herody/ [...] ktorzyby mocą á gwałtem rádzi wyniŕczyli á zácieráli ſwiète ſprawy iego [Pana]/ obawiając ſie/ iáko ſie theż obawał ten zły Herod/ áby nie zelżyli mocy á kroleſtwa ſwoiego: przebaczywŕzy tego/ iż ten Pan nie przyſzedł ſie ſtárác o ſwiát y o kroleſtwa iego *RejPos* 26, *Ooo5v*.*

*W przeciwstawieniach: »przebaczyć ... wŕŕuchać (3), dobrze czynić, ogarnąć, zmiłować ſię« (6): DO Pána mego gdym wołał wŕŕuchać mie raczył/ Ná ten czás kiedym był trapión on mnie nie przebaczył *LubPs* cc2, L3, Qv; Ale mię pan nieprzebaczył/ Owŕzem ogárnąć mię raczył. *KochPs* 38; *ArtKanc* L19v; A ieŕŕiż y złym dobrze ten Pan czynić raczył/ Rzecz pewna że y owŕzem dobrych nie przebaczył. *KoŕakSzczęŕl* B2v.*

*Zwroty: »ni w czym, nic nie przebaczyć« (3:2): Lecż ty kteryżkolwyek maŕz nádzyeyę w Pánye/ Położże w nim záwżdy mocne ſwe vfánye/ A on cyebye ná wŕŕem ták záchowác raczył/ W nyebępyeczeńŕtwach twych nic cie nie przebaczył *LubPs* Ov; Abowiem Pan ſłowá ſwego ni w czym nie przebaczył Co Abrámowi w boſtwie ſwym poprzifiądż był racził *LubPs* Yv, Qv, Y5v; Nikodem z Iozfem [!] wczynili proſby/ By ciało z krzyża przeſpiecznie zdiác mogli/ Piłat ich proſby niwczym nie przebaczył/ bo ták Bog raczył. *ArtKanc* D10v.*

*»nigdy, na wieki nie przebaczyć« (13:2): Wyernych wyecznym pokoyem nigdy [Pan] nye przebaczył. *LubPs* E4; A w miłofierdziu twim ſwiętim rádość z wefelem mam Bowyemeŕ ty pokory mey nigdy nye przebaczył *LubPs* H2; Nigdy Pan wiernych ſwyh [!] w żadnym nyedoſtátku przebaczić nie raczył *LubPs* I *marg*; Pan wŕzytkich moich trudnoſci dla mnie dokończyć raczył/ Bo miłofierdzyeńŕtwa ſwego ná wieki nie przebaczył *LubPs* dd6v, Fv, K2v, N5, N6v; *RejPos* *Ooo5v*; *HistLan* F5v; *KochPs* 14; Iuż teraz idż kędy raczyłŕ Wízák mię nigdy nieprzebaczyłŕ. Niech ſię dzieie wola twoia Kiedym cię iuż ogládała. *MWilkHist* G3; Lecż ten co prawdę miłuię/ á w niey żywot ſwoy ſpráwuie/ temuć nic ſwiátłość nie ſzkodzi/ rad záwżdy do niey przychodzi. Iż ſá iálne ſpráwy iego/ od Pána Boga lámeŕgo/ ktore w nim ſpráwować raczył/ á nigdy go nie przebaczył. *ArtKanc* H18v, L3, Q6.*

*[Przen [kogo (G a. A) po przeczeniu]: Ia też da pan bog z niemocy tey kiedy powŕtánę/ a wlecżę tę nieznoſną miłofci ſwey ránę [...]. Szczęŕcie mię też ięŕcże kiedy potym nie przebaczył/ a po takim ſmutku w rychle pociefzył mię raczył. *StokWąchHist* Bv.]*

2. Wybaczyć, darować winę, odpuſcić (13) : Roſkáłz ſobie oycze moy wízák to wŕzytko twoie/ A bądż láłkaw proſzę cie ná dziateczki ſwoie. Przebacż ieŕŕiże ſie co przydało s krewkoſci *HistLan* C4v; A láłkawy Czytelnik gdy czás ten obaczy/ W kteryſcie [książki] poſzły/ wádę nálaŕŕzy przebaczył. *WisznTr* 5.

*przebaczyć czego (7): A tyſ [Panie] przed ſie nic niebacząc wyŕtępkow ich [przodków naszych] więcey pieczá máiać ná przyrodzoną dobroć boſtwa twe^{go} wŕŕytkiegoſ przebaczył/ a wiodleſ ie przez ſrogoſci morſkie *RejPs* 157; Proſzę teraz oycze moy przebacżże wŕzytkiego/ Nie ſróż ſie nad dziewką ſwą *HistLan* D2; *KochPs* 188; O niezmierzonażeſ ty Boſka miłofci/ żeſ ták przebaczyłá náŕŕzych wŕzetecznoſci/ bo dla przyrodzenia náŕŕzego krewkiego/ zelżyłaſ ſtan Syná ſwego namilŕzego. *ArtKanc* B20. *Cf przebaczyć komu czego.**

*przebaczyć komu czego (3): *LubPs* P3v; [Mówi córka do ojca] Proſzę prze Bog ábyſ mi wŕzytkiego przebaczył/ A vbogim domem mym iuż gárdzić nie raczył. *HistLan* C4; *ArtKanc* N2.*

przebaczyć co (3): á to coby fye nápiśáło omyłką/ álbo żeby fye theż co kómu nie podobáło/ raczyli tho przebáczył. *Strum* Q3. *Cf przebaczyć co komu*.

przebaczyć co komu (2): Kto rozum ma głupcowi niech wśzytko przebaczy. *LubPs* gg; [Trzecie lekarstwo na gniew] niechże też tho nam od ludzi będzie miło/ gdy nas nieśzkodliwie álbo z niechcenia czym nowym obráżá/ iż im też to tákież álbo przebaczyć/ álbo też tego zá złe rozumieć nie będziemy. *RejZwierc* 80; [WiśnOkaz 515v (*Linde*)].

przebaczyć czego (po przeczeniu) (1): Vkazał [Pan] tám znák gniewu fwoiego/ iż on záwždy człeká złościwego/ ktory żywie ná świećie wśzetecznie/ zgłádzi, y pámiątkę iego wiecznie. Bo ácz im długo folgować raczył/ ále iednák tego nie przebaczył/ fowito im ich złości odpłácił/ wśzytki práwie do gruntu wytrácił. *ArtKanc* P3v.

Zwrot: »z łaski przebaczyć« (1): Gdym do nyego [Pana] záwołał wyśłucháć mię raczył/ A mych wśfytlich winności z łáski mi przebaczył. *LubPs* P3v.

[*W przen*: Cośz mnimałz tym takim Spráwiedliwość Boża przebáczyć ma/ ktorzy nád Bogá y Syná iego Człowieká nędznego/ [...] wymyśł y wśtáwę Pánu przeciwná v siebie przekládáią *WiśnOkaz* 515v (*Linde*).

3. *Zauważyć, dostrzec [kogo, co]* (4) : [Skanderbeg] przebaczywśzy to [sprawy wojska nieprzyjacielskiego]/ niedał fie fwoim z mieyścá ruśzác áby im nieprzyjácieł [!] fzyku niezmylił *BielKron* 245.

przebaczyć od kogo (1): Zony Litewśkie nierownych obyczáíow teraz niż pierwey były/ bo pierwey bez wśzego wśtydu iáwnie od mężow wśthępowáły/ lecz dźiś wśtyd vmieią záchowác/ przebaczywśzy to od inśzych Narodow zwłászczá od Polakow. *BielKron* 437.

przebaczyć u kogo (1): Item powyada yśch kradzyeśch v Bratha thego przebaczywśchy odewśzy do wśzy od myáśteczka do myáśteczka chodzyll, fzyekyerky, paczyorky, noze w kramyech y theśz w domyech kradll. *LibMal* 1547/125.

cum A cum inf (1): Wśzákże nie byli w mieście tácy ktorzyby nie przyzwolili Tárquiniufá przywroćić/ iáko dom Aquilliow/ Witelliow/ y dwá fynowie Brutowi/ ktore przebacżono zdrádlíwe lífty píśác do Tárquiniufá krolá. *BielKron* 105.

4. *Przewidzieć, przeczuć [w tym: kogo, co]* (5) (6) : Praecognitus – Ten ktori przebaczeł. *Calep* 830b.

Zwrot: »z dawna przebaczyć« (3): Bowyem ten Pan ktory ludzkye fercá fтворzyć raczył A wśfytki zewnětrzne fpráwy ich z dawná przebaczył [qui intelligit omnia opera eorum *Vulg Ps* 32/15] Zász widzi iż krol mocá fwą może fie wybáwić *LubPs* I; ná gorach fwych fświętych záłóżyć ye [fundamenty Syjonu] raczył/ (–) Gdyż wielkie kochánie fwe w nim z dawná przebaczył. *LubPs* T2v, M4v.

a. *Przeznaczyć przed wiekami* (2) : Boś ty Pánie wnětrzności me wśfytki pośieś raczył/ Ieśfcze w żywocy meí matki mey łameś me przebaczył [suscepisti me *Vulg Ps* 138/13]. *LubPs* eev.

przebaczyć ku czemu (1): w Tobye o wśzechmocny dobrotliwy Pánie/ Miałem ia nędzniczek mocne fwe wśfanie/ [...] Z żywotá matki mey tyś me wywyeś raczył/ A ku chwale fwoyey záwždyś me przebaczył. *LubPs* Q3.

5. [*Rozpatrzeć, rozważyć [co]*: bo nie łámytáć dośkonáli ábyfmy wśzytkie rzeczy mogli prętko przebaczyć/ muíem czáfu czekać y ná wśzytko fie fśtáecznie rozmyślác *RotRozm* I2; A jako żeglarza,

co może, nigdy nie poznasz, aż go ku jego łodzi pierwej przyrównasz, tak też dusze człowieczej, co jest nie wyrozumiesz, aż ją ku ciału przyłożywszy, w człowieku całym przebaczysz. *OrzPolic* 82.

Zwrot: »pilnie przebaczyć«: Ná ten czás zeľromocon nie będę/ gdy pilnie przebaczę wľzyľtkie przykazánia twoie [*cum perspexero in omnibus mandatis Tuis*] *Leop* 1575 *Ps* 118/6 (*Linde*).

6. Obejrzeć od początku do końca, spenetrować [co] (1) :

Szereg: »przebaczyć a oglądać« (1): Poľłáľ tedy Iozue s Setym dwu ľzpiegierzow do Ierychá miáľtá/ áby ie przebaczyli á ogládáli. *BielKron* 46v.

Synonimy: **1.** pominąć, zaniechać, zaniedbać, zapomnieć; **2.** darować, odpuścić, przecierpieć; **3.** doźrzeć, dostrzec, obaczyć, ubaczyć, ujrzeć, zajrzeć; **4.** poczuć; **5.** przepatrzeć, rozpatrzeć, rozważyć; **6.** doźrzeć, obaczyć, obejrzeć, przepatrzeć, przewidzieć.

Formacje współrdzenne cf BACZYĆ.

Cf **PRZEBACZENIE, PRZEBACZONY**

MN